

Mazie un vidējie uzņēmumi un ES paplašināšanās – kopīgs izaicinājums

Centrālās un Austrumu Eiropas Mazo un vidējo uzņēmumu asociāciju paziņojums

Ievads:

Kopš pārmaiņu procesa sākuma Centrālās un Austrumu Eiropas valstīs pirms vairāk nekā desmit gadiem, šo valstu ekonomikas pārdzīvojušas milzīgas izmaiņas. Lielos valsts uzņēmumus privatizēja un tūkstošiem strādājošo atlaida. Šo procesu varēja kompensēt tikai ar iespaidīgu uzplaukumu mazo un vidējo uzņēmumu radīšanas procesā. Īpaši dramatiski pārmaiņas skārušas tādas valstis kā Bulgāriju, Rumāniju, Slovākiju un Čehiju, jo tur pirms ekonomisko reformu sākuma nepastāvēja nekāda veida privāta uzņēmējdarbība.

Šis iespaidīgais uzplaukums tomēr nedrīkst novērst mūsu uzmanību no milzīgajām problēmām, ar kurām saskaras jaunizveidotie uzņēmumi praktiski visās Centrālās un Austrumu Eiropas valstīs. Kamēr ārzemju investori bieži vien bauda nodokļu atvieglojumus un valsts uzņēmumiem piešķir subsīdijas, vietējiem jaunizveidotiem uzņēmumiem jātiek galā ar veselu problēmu kopumu, piemēram finansu avotu trūkumu, grūtības atrast kvalificētu darba spēku, valdības atbalsta trūkums, laikietilpīgās birokrātiskās procedūras un pastāvīgi mainīgā likumdošanas vide.

Līdz ar Kopienas likumdošanas kopuma (*Community Acquis*) plašāku ieviešanu, likumdošanas izmaiņu tempam vēl vairāk jāpaātrinās. Vēl jo vairāk, lai panāktu valstu likumdošanas atbilstību ES likumiem un noteikumiem, būs nepieciešami milzīgi ieguldījumi tādās nozarēs, kā vides piesārņojuma kontrole, sociālā aizsardzība un drošība darba vietās. Tas nonāk pretrunā ar hronisko kapitāla trūkumu vairumā mazo un vidējo uzņēmumu.

Pastāvēja zināmas cerības, ka Eiropas Savienība nodrošinās atbalstu šiem pārejas perioda procesiem pirms iestāšanās posma stratēģijas ietvaros. Tomēr praktiski ES naudu visbiežāk investē lielos, prestižos projektos, valdības struktūrās, vai papildu informācijas tīklu veidošanā, apejot jau pastāvošās mazo un vidējo uzņēmumu starpniecības organizācijas.

Centrālās un Austrumu Eiropas Mazo un vidējo uzņēmumu asociācijas labi apzinās to, ka nevar vienlaicīgi atrisināt visas problēmas. Turklāt, ierobežotais un jau tā nepietiekamais valsts budžets liedz plašu finansiālu atbalstu. No otras puses, tiem, kas pieņem atbildīgus lēmumus, jāapzinās, ka jaunizveidotie mazie un vidējie uzņēmumi pazudīs tuvāko gadu laikā. Jebkurai Centrālās un Austrumu Eiropas valdībai un/ vai Eiropas Savienībai atbalstītai saskaņotai MVU politikai jāatbilst Mazo Uzņēmumu Eiropas Hartas prasībām, ko 2000.gadā Ferijā ir pieņēmušas visas dalības valstis.

Lai novērstu informācijas trūkumu par paplašināšanās ietekmi uz MVU/ atsevišķām nozarēm, nepieciešams īstenot uz pētījumiem balstītu informācijas politiku, izmantojot fondus, ko Eiropas Savienība paredz kandidātvalstīm.

No visa plašā risināmo problēmu klāsta, Centrālās un Austrumu Eiropas Mazo un vidējo uzņēmumu asociācijas vēlas ķerties pie trīs galvenajām sfērām, kurām tiek piešķirta galvenā prioritāte turpmākajā mazo un vidējo uzņēmumu attīstībā, neradot nopietnus finansiālus apgrūtinājumus valsts budžetam:

PIEEJA FINANSĒJUMAM

Lai gan situācija šajā jomā dažādās valstīs ir atšķirīga, tomēr var atrast arī kopējas iezīmes:

- konsultatīvo un informācijas pakalpojumu trūkuma dēļ, mazie un vidējie uzņēmumi nav apzinājuši visus dažādos finansiālos instrumentus (faktorings, līzings, piegādātāju kredīti un riska kapitāls, biznesa eņģeļi utt.);
- no otras puses, vairums tirgū atrodamo finansiālo instrumentu nav pielāgoti mazo un vidējo uzņēmumu īpašajām vajadzībām;
- mazie un vidējie uzņēmumi, bet it īpaši mazās firmas, bieži vien ir spiesti meklēt privātus finansējuma avotus (ģimene utt.), jo viņiem jāsamaksā ar lielām grūtībām, lai piekļūtu banku aizdevumiem, sekojošu iemeslu dēļ:
 1. Bankas pieprasa salīdzinoši garu sasniegumu sarakstu;
 2. Nesamērīgi augstas papildus saistības (Polijā līdz pat 200 %);
 3. Augstas procentu likmes (Polijā: lielām kompānijām WIBOR + 1 %, maziem un vidējiem uzņēmumiem bez iepriekšējiem sasniegumiem – pārsvarā WIBOR + līdz pat 5 %; Ungārijā: mazie un vidējie uzņēmumi maksā papildu procentus – 7-7,5 % virs sākotnējās procentu likmes);
 4. Grūtības ilgtermiņa aizdevumu iegūšanā;
- daudzās valstīs valdība maziem un vidējiem uzņēmumiem nepiedāvā subsīdijas attiecībā uz procentu likmēm ar mērķi samazināt aizdevumu cenu.
- parasti šajās valstīs nepastāv labi noorganizēti privāti vai sabiedriski finansējuma avoti, kas atbalstītu jaunizveidotu uzņēmumu darbību.
- atsevišķas valstis izveidojušas savstarpēju aizdevumu garantēšanas struktūras reģionu vai valstu līmenī. Tomēr visbiežāk šiem projektiem nepietiek finansējuma, nav pieejams arī nekāds atkārtotas garantēšanas mehānisms. Šie garantēšanas projekti bieži vien nav spējīgi apmierināt pieprasījumu.

Apzinoties finansu pieejamības jautājuma izšķirošo nozīmi mazo un vidējo uzņēmumu rašanās un attīstības nodrošināšanā, Centrālās un Austrumu Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu asociācijas aicina savu valstu valdības un Eiropas Savienību veikt sekojošus pasākumus:

Aizdevumu garantēšanas struktūras – efektīvas un rentablas

Pirmais un nopietnākais ieteikums ir izveidot katrā Centrālās un Austrumu Eiropas valstī aizdevumu garantēšanas struktūras. Vairumā Rietumeiropas valstu tās sevi pierādījušas kā efektīvu instrumentu, lai mazinātu banku riska pakāpi, kas savukārt samazina procentu likmes un papildu noteikumus. Turklāt aizdevumu garantēšanas fondi nerada milzīgu finansiālu apgrūtinājumu valsts budžetam.

Šīm struktūrām jābūt pietiekamam finansējumam, lai apmierinātu tirgus prasības. Tāpēc nepieciešams, lai valstu valdības, bankas un ES dod savu ieguldījumu to finansējumā. Vēlākā to attīstības posmā savu ieguldījumu var dot arī kompānijas.

Valsts atbalsts atsevišķiem kredītiem un aizdevumiem

Maziem un vidējiem uzņēmumiem jānodrošina vienlīdzīgi spēles noteikumi, lai tie varētu sacensties ar lielajām kompānijām. Tas, ka mazie un vidējie uzņēmumi maksā krietni ievērojamākas procentu likmes, rada nopietnu traucējumu godīgai konkurencei, kā arī apgrūtinās šo uzņēmumu spēju investēt saskaņā ar Kopienas Likumdošanas kopumu (*Community Acquis*).

Sadarbojoties ar ES, Centrālās un Austrumu Eiropas valstīm jāizvirza savas iniciatīvas, tādas kā "Uzplaukums un vide" un "Uzplaukums un nodarbinātība" ar uzmanību uz Kopienas likumdošanas ieviešanu.

Lai novērstu godīgas konkurences izkropļojumus, valdībām jāierobežo savs atbalsts tikai dažiem, politiski nozīmīgiem un plašam sabiedrības lokam pieejamiem projektiem.

Tāpat šiem pasākumiem varētu līdzī nākt arī nodokļu samazinājumi tādā veidā, ka uz Kopienas likumdošanas ieviešanas vērsto ieguldījumu kredīta dzēšanas maksājumus (procentus ieskaitot) varētu atvilkt no nodokļu nastas.

Valsts atbalsts jaunizveidotiem uzņēmumiem

Jaunu uzņēmumu veidošana ir būtiska, lai tiktu galā ar rūpniecības pārstrukturēšanu un pieaugošām prasībām jaunievedumu jomā.

Mikro - kredīti:

Nelieli sākuma kredīti mikro uzņēmumu izveidošanai, īpaši pakalpojumu sfērā. Pieredze rāda, ka šādi projekti īpaši iedrošina sievietes veidot savus uzņēmumus.

Sākuma kapitāla fondi/ inkubatori:

Tā saucamajai jaunajai ekonomikai un citām ātri augošām kompānijām ir lieliskas nākotnes izredzes gūt peļņu, bet tām ir arī ievērojamas finansiālas prasības. Sākuma kapitāla fondi un inkubatori var efektīvi un iedarbīgi apmierināt šīs prasības. Kur vien iespējams, jāveicina privātu līdzekļu iesaistīšana.

Palīdzēt apzināt dažādus finansēšanas instrumentus

PHARE programmai un valstu valdībām jāfinansē apmācības programmas Centrālās un Austrumu Eiropas Mazo un vidējo uzņēmumu asociāciju biznesa konsultantiem, lai viņi labāk varētu palīdzēt maziem un vidējiem uzņēmumiem viņu centienos piekļūt visatbilstošākajam finansējuma avotam.

LĪDZDALĪBA SOCIĀLAJĀ DIALOGĀ

Autonoma un aktīva sociālā dialoga attīstība ir priekšnoteikums, lai kandidātvalstīs izveidotu sociālo tirgus ekonomiku. Sociāliem partneriem, atbilstoši viņu pienākumiem un kompetencei, ir milzīga loma Eiropas paplašināšanās un integrācijas procesā. Ar sociālā dialoga palīdzību viņi var aktīvi dot savu ieguldījumu ekonomisko un sociālo reformu formulēšanā, Kopienas likumdošanas ieviešanu ieskaitot, ekonomiski efektīvā un sociāli pieņemamā veidā.

Bet sociālais dialogs aizvien vairāk kļūst par Kopienas likumdošanas pilntiesīgu komponentu nodarbinātības un sociālās politikas jomā. Līdz ar Amsterdamas līgumu, kas apstiprina Eiropas sociālo partneru tiesības apspriest visas tās vienošanās, kas galu galā varētu novest līdz Eiropas likumdošanai, sociālie partneri kļuvuši par aktīviem reālā "sociālā savstarpējā palīdzībā".

Praktiski visās kandidātvalstīs pastāv sociālais dialogs, kuru var veidot kā trīspusējas konsultācijas ar valdību vai kā divpusēju sociālo dialogu starp darba devēju organizācijām un arodbiedrībām. Vairums valstīs mazo un vidējo uzņēmumu asociācijas ir tieši vai netieši iesaistītas šajā procesā.

Ņemot vērā, ka visas iecerētās reformas atstās spēcīgu iespaidu arī uz maziem un vidējiem uzņēmumiem, Centrālās un Austrumu Eiropas Mazo un vidējo uzņēmumu asociācijas aicina savas valstu valdības:

- atzīt spēcīgu un neatkarīgu mazo un vidējo uzņēmumu asociāciju nozīmi tālākajā ekonomisko un sociālo reformu veicināšanā;

- nodrošināt, ka mazie un vidējie uzņēmumi var tieši un neatkarīgi piedalīties sociālajā dialogā caur nacionālo mazo un vidējo uzņēmumu asociāciju. Ja valstī pastāv vairākas mazo un vidējo uzņēmumu asociācijas, tad līdzdalība attiecīgi jāierobežo tikai uz to (tām), kurām ir vislielākā pārstāvniecība;
- atbalstīt piemērotu pienākumu noteikšanu un sadali dažādos darbības līmeņos (valsts/ nacionālā, sektora, teritoriālā vai uzņēmuma līmenī);
- stiprināt sociālo partneru autonomiju un telpu, kurā viņi var pilnvērtīgi realizēt savus pienākumus.

ARODAPMĀCĪBA, ARODKVALIFIKĀCIJA UN JAUNIEVEDUMI

Ja tuvākajos 10 gados Eiropai jāklūst par “pasaules dinamiskāko un uz konkurenci balstītu ekonomiku” ar ilgtermiņa ekonomisko pieaugumu un daudz vairāk un labākām darbavietām, tad jāsasniedz vairāki mērķi. Uz zināšanām balstītai sabiedrībai jāpilnveido izglītība, apmācība un jaunu pētniecības darbā iegūtu zināšanu apguve. Tā kā izglītība un apmācība kļuvušas par valstiskas nozīmes jautājumiem, radusies nepieciešamība izveidot vienotu stratēģiju, saskaņā ar kuru valstu sistēmas ir caurspīdīgas un kur tiek noteikta vesela virkne kvalitātes kritēriju pēc kuriem sniedz valstu sistēmu vērtējumu.

Kad valsts izglītības sistēmā notiek pārmaiņas, šajā procesā jāiesaista arī mazie un vidējie uzņēmumi. Uzņēmējdarbības pamati jāiekļauj jau pamatskolas mācību programmā. Lai veiksmīgi noritētu arodapmācība, tai jānotiek gan apmācību centros, gan uzņēmumos. Tālākā apmācība un pārkvalificēšanās vairums gadījumos notiek tieši nelielos uzņēmumos. Jāatzīst, ka iemaņas attīstās uzņēmumos gan arodapmācības, gan tālākās apmācības un pārkvalifikācijas rezultātā. Arī turpmāk jāveicina dažādas arodapmācības sistēmas vidusskolas līmenī, mācekļu programmas ieskaitot, līdzās citām tālākās izglītības un apmācības formām; tām visām jāpiešķir līdzvērtīgs finansējums.

Izglītībai un kvalifikācijai ir izšķiroša nozīme darba tirgus funkcionēšanas nodrošināšanā gan ES, gan Centrālās un Austrumu Eiropas valstīs. Ir nepieciešama kvalifikācijas un izglītības ofensīva, lai nodrošinātu jaunās iemaņas un uzlabotu jau esošās prasmes tiem izaicinājumiem, kurus sniedz aizvien straujākā ekonomikas attīstība, kuras rezultātā rodas aizvien sarežģītāki darba pienākumi. ES un Centrālās un Austrumu Eiropas valstīm arvien biežāk jāastopas ar pieaugošu konkurenci no valstīm citās pasaules daļās. Uzņēmumiem un valdībām jāmeklē tālākie ceļi, kā pārkvalificēt ne tikai nodarbinātos, bet arī bezdarbniekus.

Īpaša uzmanība jāvelti jaunu cilvēku izglītībai un apmācībai. Jāveicina mācekļu un praktikantu (apmācāmo) apmaiņa starp Centrālās un Austrumu Eiropas valstīm un ES dalībvalstīm, jau sākot ar šodien. Visām pastāvošām valstu un Eiropas apmaiņas programmām jāiekļauj arī kandidātvalstis. Apmaiņa starp uzņēmumiem izrādījies sevišķi veiksmīga un tā jāturpina pilnveidot.

Lai atzītu mazo un vidējo uzņēmumu nozīmi arodapmācībā, apmācībā darba vietās un tālākā izglītībā, kā arī jaunu un uzlabotu iemaņu nodrošināšanā, mēs iesakām Centrālās un Austrumu Eiropas valstu valdībām veikt sekojošo:

- nodrošināt mazo un vidējo uzņēmumu organizāciju iesaistīšanos valstu izglītības sistēmu pārstrukturēšanā un uzlabošanā;
- atzīt nepieciešamību iesaistīt mazos un vidējos uzņēmumus lēmumu pieņemšanā, resursu sadalē un arodapmācības ieviešanā, mācekļu programmu izveidošanā un apmācības darba vietās izveidošanā;

- veicināt un atbalstīt praktikanu (apmācāmo), pasniedzēju un uzņēmēju apmaiņas programmas;
- atbalstīt neformālās apmācības mazajos un vidējos uzņēmumos novērtēšanas sistēmas;
- nodrošināt, lai ES pētniecības un attīstības (R&D) programmas pievērs lielāku uzmanību elastīgiem, nelielu apjomu pētniecības projektiem, kas koncentrētos uz reģionālu pētniecības institūtu, universitāšu un mazo un vidējo uzņēmumu tīkla izveidošanu.

Varšava, 2001.gada 18.oktobrī.